

Loometöö kaitsmine autoriõigustega

Eesti on üks neid väheseid riike, kus loomeinimeste õigused on kaitstud põhiseadusega. Seadusest tulenevalt on autoril võõrandamatu õigus oma loomingule ning riik kaitseb neid õigusi.

Autoriõigus tekib automaatselt näiteks kirjandus-, kunsti- ja teadusteose loomise hetkel, sõltumata sellest, mis eesmärgil ja vormis see loodi. Õiguste tekkimiseks ei pea seda kuidagi registreerima või märgistama. Teos loetakse looduks hetkel, mil seda väljendatakse mingis objektiivses vormis. Kui autori teost soovitakse kasutada selle algkujust erinevalt, siis peab selleks olema autori eelnev nõusolek. Teose kasutamisel ilma autori loa ja talle tasu maksmiseta on reeglina tegemist autoriõiguse rikkumisega ning sellisel juhul on autoril enda kaitsmiseks mitmeid võimalusi.

Autoriõigusel on territoriaalne iseloom, mis tähendab, et teoseid kaitstakse autoriõigusega põhimõtteliselt ainult siseriiklikul territooriumil. Tänapäevaks on territoriaalsuse põhimõte laienenud, sest autoriõigus on muutunud globaalseks nähtuseks, mis vajab üldiste põhimõtete kinnitamist ka rahvusvahelisel tasandil, et erinevates riikides tagada ühtsed õigused teoste autoritele ning teoste kasutajatele. Tähtsust ei oma asjaolu, kas ollakse teadlik teose autoriõiguslikust kaitsest või sellest, et teos on tehtud õigusvastaselt internetis kättesaadavaks. Teadmatusel hoolimata võib ikkagi tekkida kohustus maksta õiguste omajale kompensatsiooni.

Netikaubamajade kaudu autorite loomingut müües muutub kunst küll kõigile kättesaadavaks, kuid autor jääb ilma temale õigustatult kuuluvast tasust. Tegemist on tänapäeva kiiresti arenevas maailmas järjest enam leviva probleemiga, millele aitab kaasa digitaalkeskonna hea kättesaadavus, tehes autori originaalse loomingu sekunditega miljonitele inimestele kättesaadavaks. Ka eestlastele pole taoline olukord sugugi võõras. Näiteks tuli selle aasta alguses avalikuks asjaolu, et Eesti tänavakunstniku Edward von Lõnguse Tartus Toomemäel asuva teose "Kannahabe ja nõiakütt" koopiaid müüb teose autorilt luba küsimata Hiina veebikaubamaja Aliexpress. Lõnguselt ostes oleks teose originaali hind 2200 eurot, kuid Hiina koopia maksab kuni 20 eurot.

Hiina veebikaubamaja pakutavate koopiate tegemiseks on kasutatud Vikipeedia pilti Lõnguse taiesest, mille avaldamiseks oli Vikipeedial olemas ka autori luba. Siiski ei soovi Edward von Lõngus kedagi tema autoriõiguste rikkumises süüdistada, sest kunstniku meelest on see, kui keegi soovib kasutada tema loomingut oma mõtete edastamiseks, tema teostele kõige parem tagasiside.

Olukorra muudab keerulisemaks asjaolu, et kuna Lõnguse teosel paneb politseinik käsi raudu naksitrall Sammalhabemel, siis on tänavakunstnik ka ise oma taiesel kujutatud figuuri laenanud Edgar Valterilt, kes kujutas sellisena Sammalhabet Eno Raua lasteraamatu "Naksitrallid" illustratsioonides. Teose kasutamine sellisel viisil on lubatud autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta, sest autoriõiguse seadusest tulenevalt ei ole keelatud teise autori teost kasutada muuhulgas ka karikatuuris ning paroodias.

Edward von Lõngus on Tartu Postimehe avaldatud artiklis öelnud: "Üldiselt kuulub minu poolehoid piraatluse ideoloogiale, sest ideid ei saa omada. Autoriõigus oma praegusel kujul on aegunud nähtus, mis pigem kahjustab kultuuri arengut." Küll aga esineb öeldus vastuolu, sest kuigi autoriõigusega ei saa kaitsta otseselt ideed kui teose sisu, siis autoriõigus kaitseb teose väljendusvormi. See tähendab viisi, kuidas mingi idee või mõte on väljendatud.

Taalised arvamused on tekitanud ühiskonnas arusaama, et teiste tööde järgi tegemine on justkui positiivne ja õige tegevus. See võib tulevikus viia olukorrani, kus ka teised autorid võtavad vaid komplimendina, et nende kunst on jõudnud laia maailma ja lasevad ilma tasu saamata oma teoseid kopeerida. Seejuures unustatakse, et tegelikult on Hiina veebikaubamajade tegevuse näol tegemist ranga autoriõiguste rikkumisega, mille eest võib nõuda kahju hüvitamist.

Ei tohi ära unustada, et autorile kuulub ainuõigus igal moel ise oma teost kasutada, lubada ja keelata oma teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt ja saada tulu oma teose sellisest kasutamisest. Tegemist on seadusest tuleneva absoluutse põhimõttega, mis võimaldab teenida enda õiguste teostamise teel tulu või võimaldab saada vähemalt rahuldavat hüvitist. Vaidluste korral on palju probleeme rikkumise ja süü tõendamise, kuid õigussüsteem peab tagama autorite kaitse ja kiiresti areneva maailmaga kaasas käima.

Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon (WIPO) on välja toonud, et intellektuaalomandi kaitsemeetmete kohaldamine on vajalik takistamiseks rikkumiste toimumist või jätkumist turusituatsioonis. Ühtlasi selleks, et takistada nii moraalse kui ka varalise kahju teket ning kahju tekkimise korral tagada selle tegelik kompenseerimine. Kui autor tuvastab, et tema õigusi on rikutud, siis esimese sammuna on mõistlik saata õigusrikkujale nõudekiri, paludes õiguste rikkumise viivitamatut lõpetamist ning kahju hüvitamist. Kui sellest ei piisa, siis järgmise sammuna tuleks oma õiguste kaitseks esitada hagi kohtusse.

KAROLINA ULLMAN

VANDEADVOKAAT, PARTNER

(+372) 66 76 444

KAROLINA.ULLMAN@NJORDLAW.EE